

[SIGNALEMENT]

Guy Schrans, *Heraus, Professoren! Duitse émigré professoren in Oxford en Cambridge (1933-1945)*, Gent-Kortrijk, Snoeck, 2013, 95 pp., ISBN 9789461610805.

De 'Machtergreifung' door Adolf Hitler op 30 januari 1933 zadelde veel tegenstanders van het nieuwe, nationaalsocialistische bewind op met de vraag: Wat doen? In het verzet gaan? Emigreren? Verzet plegen in nazi-Duitsland was risicovol. Heel wat linkse, liberale en gelovige politici en kunstenaars verkozen dan ook Duitsland te verlaten. Niet iedereen was de keuze gegund tussen 'Exil' (ballingschap) of 'Innere Emigration' (in Duitsland blijven, maar zich in een stil hoekje terugtrekken). Sommige mensen moesten wel naar het buitenland emigreren, alleen al om wie ze als persoon waren. In nazi-Duitsland was geen plaats voor burgers van joodse herkomst. Hoe geïntegreerd of geassimileerd ook, Duitse joden konden geen *Reichsbürger* zijn, hoogstens *Staatsbürger*. In de loop van de jaren zou het duidelijk worden dat zelfs dat tweederangsstatuut hen niet zou behoeden voor de dood in een of ander vernietigingskamp. Wie kon, nam tijdig zijn biezen.

Het boek van Guy Schrans, emeritus hoogleraar rechten van de Universiteit Gent, belicht een aparte categorie van Duitse joden, namelijk rechtsprofessoren die hun heil zochten in Groot-Brittannië. Dat liep voor hen niet altijd van een leien dakje, noch op het menselijke noch op het professionele vlak. De Duitse juristen moesten vaak een schitterende carrière in eigen land opgeven om dan terecht te komen in een vreemde omgeving waar hen wantrouwen of vereenzaming wachtte. Ze moesten als docent hun weg zien te vinden in een vreemde taal en in een rechtscultuur die op andere tradities stoelde. Emeritus Marcel Storme heeft het in zijn voorwoord over de tragiek die het leven van deze émigré professoren tekende, maar ook over de “onvoorstelbaarlijke bevruchting” die van deze “Joodse exodus” uitging op het Engelse en tegelijk ook het internationale recht (p. 6). De twaalf Duitse professoren van wie Schrans hier een portret schetst, hadden niet alleen als jood geen toekomst in nazi-Duitsland, maar ook niet als geleerde. Zo ontkeenden de nationaalsocialisten bijvoorbeeld ook een hetze tegen het vak ‘Romeins Recht’ waarin de professoren Fritz Schulz en Fritz Pringsheim zich gespecialiseerd hadden, zogezegd omdat het ‘on-Germaans’ zou zijn (p. 12). Hoe moeilijk het nieuwe leven in Groot-Brittannië ook was, toch zouden slechts enkele van de professoren na de oorlog terugkeren naar Duitsland. De pijn om het doorstane leed zat te diep, het wantrouwen ook of Duitsland weer een echte democratie zou kunnen worden. In dat opzicht heeft Gerhard Leibholz zichzelf wel ‘overwonnen’. Hij werd in 1951 benoemd tot rechter bij het *Bundesverfassungsgericht*, het Grondwettelijk Hof dat een belangrijke rol speelde bij de vestiging en verdieping van de democratie van de Bondsrepubliek Duitsland. Allemaal droegen de Duits-joodse professoren in hun nieuwe heimat vanuit een grotere aandacht voor ‘ideeën en theorieën’ (p. 65) bij tot de bestuiving van het Britse rechtssysteem dat toch vooral door *case law* wordt gekenmerkt. Hun onderscheiden levensverhalen geven een dieper inzicht in de persoonlijke, maar vooral ook professionele moeilijkheden waarmee een geleerde in het buitenland wordt geconfronteerd, alle internationalisering en globalisering ten spijt.

[Dirk Roctus]